

STRATEGIJA RAZVOJA LOKALNIH CESTA I ULICA OPĆINE TOMISLAVGRAD ZA PERIOD 2025 - 2035

Tomislavgrad, studeni, 2025. godina

PREDMET: STRATEGIJA RAZVOJA LOKALNIH CESTA I ULICA OPĆINE TOMISLAVGRAD ZA
PERIOD 2025 - 2035

INVESTITOR: OPĆINA TOMISLAVGRAD

LOKACIJA: OPĆINA TOMISLAVGRAD

VRSTA DOKUMENTA: STRATEGIJA RAZVOJA LOKALNIH CESTA

NOSITELJ PRIPREME: Služba za graditeljstvo, prostorno uređenje
i stambeno komunalne poslove

SADRŽAJ:

I UVODNI DIO

1. Uvodno obrazloženje
2. Osnovni principi i elementi strategije
3. Primijenjena metodologija
4. Pregled informacijsko - dokumentacijske osnove strategije

II OSNOVNI PODACI O OPĆINI

1. Zemljopisni i geoprometni položaj
2. Stanovništvo
3. Razvoj gospodarstva i opći faktori razvoja
4. Objekti društvene infrastrukture

III CESTOVNA INFRASTRUKTURA NA PODRUČJU OPĆINE

1. Pregled stanja cestovne mreže
2. Analiza prometa na lokalnim cestama i ulicama u naseljima
3. Analiza prometa u mirovanju
4. Osnovna mjerila za građenje lokalnih cesta i ulica, te prijedlog kriterija i prioriteta građenja
5. Potrebe održavanja postojećih lokalnih cesta i ulica, principi održavanja lokalnih cesta i ulica, te prijedlog kriterija održavanja lokalnih cesta i ulica
6. Ključni principi i elementi strategije
8. Kriteriji za realizaciju strategije
9. Akcijski plan za realizaciju strategije

IV ZAKLJUČAK

I UVODNI DIO

1. UVODNO OBRAZLOŽENJE

U cilju poboljšanja stanja prometnog sustava, općina Tomislavgrad je pristupila izradi Strategije razvoja lokalnih cesta i ulica općine Tomislavgrad za period 2025- 2037. godina kao baznoj osnovi za razvoj lokalnih cesta i ulica na području općine.

Strategijom je potrebno analizirati postojeće stanje prometa na području općine Tomislavgrad, te na osnovu analize i prikupljene dokumentacije, predložiti odgovarajuća rješenja poboljšanja prometnog sustava, odnosno mreže prometnica (nerazvrstane i lokalne ceste, te ulice).

Izrada Strategije je zakonska obaveza i temeljena je na članku 22. Zakona o cestama u FBiH, a donosi se na period od 10 godina.

U skladu sa Projektnim zadatkom, Strategijom je potrebno odrediti ciljeve i osnovne zadatke pri razvoju i održavanju lokalnih cesta i ulica, a obavezno treba da sadrži:

- Analizu stanja lokalnih cesta i ulica i potrebu razvoja lokalnih cesta i ulica, imajući u vidu planiranu izgradnju lokalnih cesta i ulica prema prostorno - planskoj dokumentaciji;
- Analiza stanja parking prostora kao i analiza potreba;
- Osnovna mjerila za građenje lokalnih cesta i ulica, te prijedlog kriterija i prioriteta građenja;
- Potrebe održavanja postojećih lokalnih cesta i ulica, principe održavanja lokalnih cesta i ulica, te prijedlog kriterija održavanja lokalnih cesta i ulica;
- Ključne principe i elemente strategije;
- Kriterije za realizaciju strategije;
- Akcijski plan za realizaciju strategije;
- Zaštita okoliša od nepovoljnih utjecaja cestovnog prometa.

U skladu sa zakonom, Strategijom je potrebno odrediti prioritete u gradnji i održavanju lokalnih cesta i ulica. To mora biti zasnovano na prostornim, saobraćajnim, tehničkim, ekološkim, demografskim analizama, ekonomski opravdanim saobraćajno

2. OSNOVNI PRINCIPI I ELEMENTI STRATEGIJE

Strategija razvoja lokalnih cesta i ulica općine Tomislavgrad za period 2025 - 2035. mora sadržavati principe i elemente koji osiguravaju njenu ekonomsku, financijsku, institucionalnu i okolinsku održivost, a isto tako doprinosi i društvenoj svjesnosti o potrebi realizacije ove Strategije.

Ključni elementi ove Strategije su sljedeći:

- unutrašnje povezivanje u mjesnim zajednicama, između mjesnih zajednica;
- povezivanje sa susjednim općinama;
- dimenzioniranje gustoće mreže lokalnih cesta i ulica;
- utjecaj razvoja mreže lokalnih cesta i ulica na razvoj pojedinih područja;
- upravljanje mrežom lokalnih cesta i ulica;
- jedinstvenost i cjelovitost pristupa cestovnoj mreži uopće;
- usklađenost sa razvojem prirodnog i društvenog okoliša.

Strategija mora biti u suglasnosti sa:

- važećim zakonima i podzakonskim aktima, kao i općinskim odlukama koji tretiraju oblast javnih cesta i saobraćaja;
- važećim sektorskim i Strategijom integriranog razvoja općine Tomislavgrad, kao i strategijama viših nivoa koje tretiraju ovu oblast;
- prostorno - planskom dokumentacijom općine Tomislavgrad.

Strategija razvoja lokalnih cesta i ulica općine Tomislavgrad za period 2025 - 2035. zasnovana je na realnoj slici postojećeg stanja cestovne mreže na području općine Tomislavgrad, identifikaciji problema i limitirajućih faktora za njen razvoj i unapređenje, planovima za razvoj, efikasno upravljanje i održavanje mreže lokalnih cesta i u skladu s tim definiranim okvirnim financijskim sredstvima koje je neophodno osigurati za realizaciju planiranih aktivnosti.

Metodološka analiza saobraćaja za područje općine Tomislavgrad je provedena na osnovu sljedećih koraka:

- Analiza stanja prometnog sustava;
- Prikupljanje osnovnih informacija za područje općine Tomislavgrad (stanovništvo, radna mjesta, itd.);
- Utvrđivanje karakteristika prometnica;
- Analiza gustoće prometa po pojedinim dionicama i lokacijama;
- Utvrđivanje tokova saobraćaja na bazi dosadašnjih zapažanja;
- Utvrđivanje međuzavisnosti prometa i namjene površina;

Na osnovu prethodnih analiza su dati prijedlozi za poboljšanje prometa (rekonstrukcija cesta i raskrsnica, izgradnja novih prometnica, prioriteta održavanja prometnica).

Dokumentacijska osnova obuhvata prikupljanje statističkih podataka o društveno - ekonomskim obilježjima analiziranog područja na temelju kojih će se razvijati modeli prostorno - prometnog planiranja. U ovoj fazi se prikupljaju podaci o prometnim kretanjima, prometnoj infrastrukturi, stanovništvu, društveno - ekonomskoj razvijenosti. Ovi podaci služe kao temelj za utvrđivanje međuzavisnosti navedenih obilježja i prometnih potreba.

Prema projektnom zadatku je obavezno je uključivanje javnosti u ranoj fazi procesa izrade Strategije, kada se mogu ostvariti utjecaji na odlučivanje. Primjenom ove mjere, osigurava se učešće javnosti kad su sve opcije još uvijek otvorene i omogućava se Naručiocu da identificira i analizira zainteresirane aktere, prepozna rizike i otpore i upravlja procesom na taj način, da bi se izbjegli konflikti koji ga mogu ugroziti. S druge strane, građani će razumjeti da je proces otvoren i transparentan i imat će više entuzijazma za uključivanje.

Sve informacije u vezi procesa izrade i samog sadržaja dokumenta Strategije treba predstaviti na primjeren način, kako bi javnost dobila točne, pouzdane, jasne i razumljive informacije.

Transparentnost je osnova uspješnosti cjelokupnog procesa tako da pojedinci i organizacije koji su direktno pogođeni i zainteresirani za učešće, kao i neupućene osobe, treba da imaju pristup svim relevantnim informacijama bez obzira na etničko porijeklo, pol i prihode.

3. PRIMIJENJENA METODOLOGIJA

Prostorni plan općine Tomislavgrad za razdoblje 2017 – 2037 godine u fazi izrade i trenutno je izrada ovog dokumenta u fazi Nacrta.

Općina Tomislavgrad i Hercegbosanska županija su u proteklih nekoliko godina uradili više dokumenata, koji su poslužili kao kvalitetna polazna osnova za izradu ove Strategije. Prije svega se misli na Integrirana strategija razvoja općine Tomislavgrad 2017-2026, *akcijski plan za implementaciju strateškog okvira razvoja općine Tomislavgrad za period 2025-2027. godine*. Pored navedenog 1984 godine usvojena je i Odluka o određivanju lokalnih cesta na području općine Tomislavgrad.

Pored navedenog korišteni su i sljedeći dokumenti općine Tomislavgrad:

- Urbanistički program s elementima generalnog urbanističkog plana, Urbanistički zavod BiH, Sarajevo 1972. godi.
- Odluka o usvajanju Regulacijskog plana područja Lattice, (Sl. Glasnik općine Tomislavgrad, 2/16)
- Odluka o usvajanju Plana parcelacije za gospodarsku zonu Vučilov Brig - Kovači (Sl. glasnik općine Tomislavgrad, br. 4/02, 11/10, 1/12, 1/16, 1/18)

- Poslovna zona Bukova Gora – Kazaginac
- Odluka o parcelaciji industrijske zone Mokronoge (Sl. Glasnik općine Tomislavgrad, 2/12)
- Odluka o regulacijskom planu Bobara I i II
- Odluka o usvajanju plana parcelacije za vikend naselje „Skokina draga“, Selište (Sl. Glasnik općine Tomislavgrad, 1/19)
- Odluka o usvajanju plana parcelacije za turističko-rehabilitacijsku zonu „Stupi“, Selište (Sl. Glasnik općine Tomislavgrad, 1/19)
- Odluka o usvajanju plana parcelacije poslovnu zonu „Blidinje jezero“, Selište (Sl. Glasnik općine Tomislavgrad, 1/19)
- Odluka o usvajanju Plana parcelacije u zoni urbanog širenja, stambeno – komercijalnoj, na području Rovine, Grabovica (Sl. Glasnik općine Tomislavgrad 2/12, 1/16)
- Odluka o usvajanju programske osnove za uređenje prostora oko Buškog jezera (Sl. glasnik općine Tomislavgrad, 4/15, 4/17)

Na nivou Županije je urađena Strategija razvoja Hercegbosanske županije 2021-2027.

Kao podloga za izradu Strategije poslužio je i registar županijskih i lokalnih cesta na području Hercegbosanske županije.

Obuhvat na kome je rađena ova Strategija je prostor cjelokupne općine Tomislavgrad. Strategijom su tretirani svi lokalni putevi, kao i najznačajnije gradske ulice, a jedan dio strategije je posvećen parkiranju u Tomislavgradu.

Prilikom istraživanja na terenu cilj nije sakupiti što više podataka, naprotiv, osnovni cilj je bio sakupiti one podatke koji su neophodni za pravilno razumijevanje odvijanja prometa u svakom gradu pojedinačno, a planerski posao je prije svega, razumijevanje potreba grada u kome niz prikupljenih podataka treba pomoći da se složeni procesi bolje i potpunije razumiju, ili ilustriraju i prikažu na odgovarajući način.

Radi sagledavanja stanja na terenu urađeno je više istraživanja, kako bi se prikupili podaci o stanovništvu, gospodarstvu, školstvu, mreži saobraćajnica i saobraćaju uopće.

Sa ciljem da se istraživanja za potrebe Strategije razvoja lokalnih cesta u Zavidovićima u potpunosti usklade sa realnim potrebama, sva istraživanja su prilagođena potrebama Strategije sa ciljem prikupljanja podataka neophodnih za analizu stanja i donošenje preporuka.

Terenske aktivnosti vršene radi prikupljanja podataka obavljane su neposrednim opažanjem na terenu. S obzirom na stanje u kome se nalazi mreža lokalnih puteva, odnosno na njihov profil, brzine i vrijeme putovanja po mreži je metoda koji se isključivo koristi u specifičnim analizama u okviru reguliranja, a ne planiranja saobraćaja, zbog čega to snimanje za potrebe ove Strategije nije ni vršeno. Iz istih razloga u Strategiji nije rađen proračun kapaciteta lokalnih puteva. U stanju u kome se prometna mreža nalazi, sa putevima širokim 3 do 5 metara, često nedovoljnim za normalno odvijanje dvosmjernog prometa, nema potrebe vršiti proračun kapaciteta, nego je bitno utvrditi stanje u kome se put nalazi, te mjere kojima se put može dovesti u stanje normalnog korištenja.

Metodologijom je planiran obilazak svih lokalnih puteva (postojeća 15), kako bi se utvrdilo stanje u kome se nalazi saobraćajna mreža, realne potrebe izgradnje novih i rekonstrukcije postojećih cesta na području općine.

Pri izradi strategije nisu vršena brojanja prometa na lokalnim putevima pošto je procijenjeno da imaju relativno malo saobraćajno opterećenje. Razlog ovomu je prostorna veličina općine Tomislavgrad (koja je jedna od najvećih u BiH), sa dosta malim brojem stanovnika po kvadratnom kilometru i razvedenom mrežom naselja.

Lokalni putevi, odnosno gradske ulice, u principu vode promet sa magistralnih i regionalnih cesta do konačnih odredišta, bez obzira da li se radi o mjestu stanovanja, rada ili drugo.

Za potrebe pripreme strategije su iskorišteni podaci sa Popisa stanovništva, tako da je se stekao uvid u rasprostranjenost naselja i stanovnika na teritoriju općine i sagledale realne potrebe stanovništva.

Sa stanovišta planiranja prometa i potrebe razumijevanja funkcioniranja teritorije koja se promatra podaci o putovanjima na posao su izuzetno značajni, jer je to kategorija stanovništva u gradu koja najviše opterećuje mrežu putovanjima na posao individualnim vozilima u jutarnjem vršnom satu.

Međutim, s obzirom na veliki teritorij općine, niti u vrijeme najvećeg opterećenja prometnica ovaj promet vozila značajno ne opterećuje lokalnu prometnu mrežu.

4. PREGLED INFORMACIJSKO – DOKUMENTACIJSKE OSNOVE

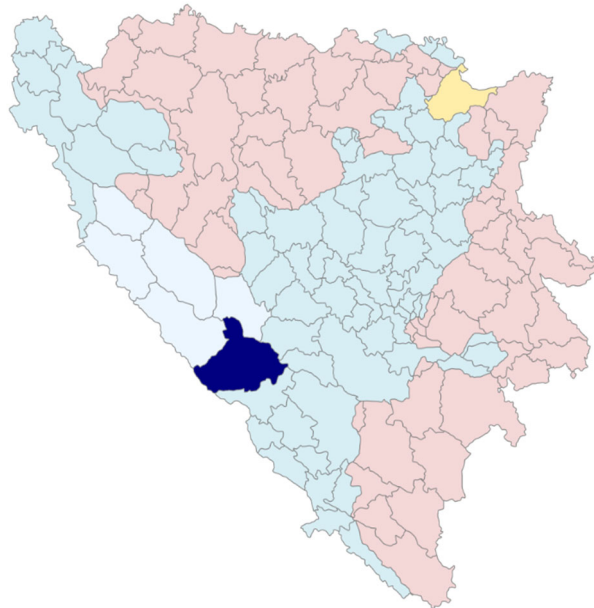
Za potrebe izrade Strategije korištena je sva dostupna prostorno – planska, studijska i ostala dokumentacija, kao i zakoni i propisi koji reguliraju ovu oblast.

- Prostorni plan općine Tomislavgrad 2017 - 2037. (nacrt)
- Prostorni plan područja hercegbosanske županije za period 2008-2028. godine
- Integrirana strategija razvoja općine Tomislavgrad 2017-2026
- Akcijski plan za implementaciju strateškog okvira razvoja općine Tomislavgrad za period 2025-2027. godine
- Urbanistički program s elementima generalnog urbanističkog plana, Urbanistički zavod BiH, Sarajevo 1972. godine.
- Urbanistički plan Duvno za period 1986. – 2000., Urbanistički zavod BiH, Duvno 1989.
- Odluka o usvajanju Regulacijskog plana područja Latice, (Sl. Glasnik općine Tomislavgrad, 2/16)
- Odluka o usvajanju Plana parcelacije za gospodarsku zonu Vučilov Brig - Kovači (Sl. glasnik općine Tomislavgrad, br. 4/02, 11/10, 1/12, 1/16, 1/18)
- Poslovna zona Bukova Gora – Kazaginac
- Odluka o parcelaciji industrijske zone Mokronoge (Sl. Glasnik općine Tomislavgrad, 2/12)
- Odluka o regulacijskom planu Bobara I i II
- Odluka o usvajanju plana parcelacije za vikend naselje „Skokina draga“, Selište (Sl. Glasnik općine Tomislavgrad, 1/19)
- Odluka o usvajanju plana parcelacije za turističko-rehabilitacijsku zonu „Stupi“, Selište (Sl. Glasnik općine Tomislavgrad, 1/19)
- Odluka o usvajanju plana parcelacije poslovnu zonu „Blidinje jezero“, Selište (Sl. Glasnik općine Tomislavgrad, 1/19)
- Odluka o usvajanju Plana parcelacije u zoni urbanog širenja, stambeno – komercijalnoj, na području Rovine, Grabovica (sl.glasnik općine Tomislavgrad 2/12, 1/16)
- Odluka o usvajanju programske osnove za uređenje prostora oko Buškog jezera(Sl. glasnik općine Tomislavgrad, 4/15, 4/17)
- Odluka o lokalnim cestama na području općine Tomislavgrad iz 1984 godine
- Popis stanovništva, domaćinstva i stanova u BiH 2013. godine – konačni rezultati, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo, 2016. godina;
- Zakon o cestama u FBiH (Službene novine FBiH, br. 12/10, 16/10 i 66/13);

II OSNOVNI PODACI O OPĆINI

1. ZEMLJOPISNI I GEOPROMETNI POLOŽAJ

Općina Tomislavgrad nalazi se na jugozapadnom djelu Bosne i Hercegovine. Smještena je u južnom djelu Hercegbosanske županije, jedna od 6 općina županije, uz samu granicu s Republikom Hrvatskom i dalmatinskim zaleđem (3 granična prijelaza). To je jedna vrsta veze između Bosne, Dalmacije i Hercegovine, a ujedno je čvorište putnih pravaca Mostar - Banja Luka i Split - Sarajevo. Preko međunarodnog graničnog prijelaza «Kamensko» za manje od sat vremena se stiže na jadransku auto-cestu kojom praktično ostvaruje izravnu vezu sa zemljama Zapadne Europe.

Površina Općine Tomislavgrad je 965.771.139 m², tj. 966 km², s 31 592 stanovnika (popis iz 2013.). Općina Tomislavgrad je podijeljena na 47 katastarskih općina, 29 mjesnih zajednica i 60 naselja. Pet visinskih ploha predstavlja svojevrsan raritet. Od vinorodnog područja Vinice (600-650 m.n.m.), preko Buškog Blata (700-750 m.n.m.), Roškog Polja i Duvanjskog polja (860-900 m.n.m.), Šujičke zaravni (950-1000 m.n.m.) i sve do planinskog područja na prostoru Parka prirode Blidinje (1200 m.n.m.).

Opće značajke

Velikim dijelom općina Tomislavgrad obuhvaća krško područje i četiri krška polja: Buško Blato (700-750 m.n.m.); Roško i Duvanjsko polje (860-900 m.n.m.) i Šuičko polje (oko 920 m.n.m.). Za područje ove općine znakovite su i visoravni: Vinice (600-650 m.n.m.), Šuička visoravan (950-1000 m.n.m.) i područje Blidinjskog jezera (oko 1200 m.n.m.). Na ovom prostoru postoje dva jezera, umjetna akumulacija Buško jezero u krajnjem zapadnom dijelu Livanjskog polja i na sjeveroistočnom dijelu općine Blidinje jezero ledničkog postanka. Iako na krškom području, zahvaljujući krškim poljima na prostoru općine Tomislavgrad postoji oko 600 km² pašnjaka, oranica i livada.

Prostorni položaj planinskih masiva u općine Tomislavgrad

Značajniji planinski masivi su:

- Vran planina na sjeveroistočnom dijelu općine s kotama najviših vrhova: Veliki Vran (2074*); Vran (2020m); Mali Vran (1961 m) Crno brdo (1966 m) i Divić (1842 m)
- Masiv Tušnice na zapadnom dijelu općine s karakterističnim kotama vrhova: Vitrenik* (1697 m); Vršine (1540 m); Gomila (1278 m) i Kolino (1349 m).
- Masiv Jalovača-Kovač - Cincar na sjeverozapadnom dijelu općine s znakovitim kotama Jalovača (1525 m); Brljuša (1459 m); Crni vrh (1439 m)
- Masiv Ljubuša na sjevernom i sjeveroistočnom dijelu općine i znakovitim kotama vrhova: Javorni vrh (1477 m); Kičilj (1345 m); Vlaka (1234 m); Sedlo (1222 m); Ciganluk (1331 m)
- Masiv Grabovica na jugozapadnom dijelu općine i
- Zavelim-Gvozd-Lib Visinska klasifikacija terena

Prema visinskoj klasifikaciji na području općine Tomislavgrad su izdvojene visinske kategorije :

- nisko planinski (500 - 1000 m.n.m.) koja obuhvaća oko 493 km² površine,
- srednje planinski (1000 - 2000 m.n.m) koja obuhvaća oko 470 km² površine i
- visoko planinski (> 1000 m.n.m.) obuhvaća najviše dijelove Vran planine i iznosi oko 3 km² površine općine

2. STANOVNIŠTVO

Na prostoru općine Tomislavgrad jasno je prepoznatljivo nekoliko prostorno-geografskih cjelina. One su koncentrirane oko Duvanjskog Polja, Roškog Polja i oko Buškog jezera. Tako smo evidentirali šest takvih cjelina, a to su:

1. Prostor urbanog naselja Tomislavgrad sa njegovom gravitacijskom zonom koju čine naselja izravno oslonjena na korištenje društvenih usluga centra općine. Ova prostorno geografska cjelina ima 15 naseljenih mjesta ili 25% od svih naseljenih mjesta općine i u njoj živi 11.852 stanovnika što predstavlja 37,52% stanovništva općine. To su:

Red. br.	Naselje	2013.	1991.	1981.	1971.	Promjena 1.
1	TOMISLAVGRAD	5.587	5012	4231	3265	URBANO NASELJE
2	STIPANJIĆI	1.167	1249	1274	1163	PRIJELAZN O NASELJE
3	KOLO	998	636	630	635	
4	EMINOVO SELO	595	674	812	938	
5	LETKA	551	701	570	658	
6	MOKRONOGE	548	550	559	557	
7	VEDAŠIĆ	547	658	641	668	
8	SARAJLIJE	460	413	473	457	
9	OPLEĆANI	376	424	428	416	
10	ČAVAROV STAN	343	66	75	74	
11	BLAŽUJ	332	325	308	334	
12	SRĐANI	325	284	284	271	
13	LUG	243	266	235	250	
14	BOBARA	236				
15	KUK	232	207	195	173	
16	JOŠANICA	214	216	204	178	
17	PODGAJ	198	171	207	257	MALO SELO
Ukupan broj stanovnika		11.852	11.126	10.294	11.852	
% od ukupnog broja stanovnika		37,52	35,22	32,58	37,52	
Ukupan broj naselja		15	15	15	15	
% od ukupnog broja naselja		25	25	25	25	

2. Prostorna cjelina koncentrirana oko naselja Šuica na sjevernom dijelu općine oko Šuičkog polja koja obuhvaća sljedeća naselja:

Red. br.	Naselje	2013.	1991.	1981.	1971.	Promjena 1.
1	ŠUICA	1.758	1446	1481	1502	PRIJELAZN O NASELJE
2	BOGDAŠIĆ	346	404	420	542	SREDNJA SELA
3	GALEČIĆ	279	280	356	447	
4	BALJCI	-	43	65	152	MALO SELO (nestalo)
Ukupan broj stanovnika		2.383	2.173	2.322	2.643	
% od ukupnog broja stanovnika		7,54	6,88	7,35	8,37	
Ukupan broj naselja		4	4	4	4	
% od ukupnog broja naselja		6,67	6,67	6,67	6,67	

3. Prostorna cjelina Roško Polje koja obuhvaća naselja:

Red. br.	Naselje	2013.	1991.	1981.	1971.	Promjena 1.
1	ROŠKO POLJE	1.000	1158	1208	1248	PRIJELANO NASELJE
2	VOJKOVIĆI	288	337	332	407	SREDNJA SELA
3	KRNJIN	129	164	204	228	MALA SELA
4	RADOŠI	111	201	157	185	
5	ROŠNJAČE	110	101	188	237	
6	ZALJIĆE	70	76	101	130	
7	ZALJUT	56	26	37	174	
8	VRANJAČE	24	23	44	81	PATULJAST O NASELJE
Ukupan broj stanovnika		1.788	2.086	2271	2690	
% od ukupnog broja stanovnika		7,67	7,49	9,02	11,65	
Ukupan broj naselja		8	8	8	8	
% od ukupnog broja naselja		13,33	13,33	13,33	13,33	

4. Prostorna cjelina koja se formirala oko Buškog jezera sa naseljima:

Red. br.	Naselje	2013.	1991.	1981.	1971.	Promjena 1.
1	PRISOJE	1.107	1150	1329	1773	PRIJELAZN O NASELJE
2	GRABOVICA	543	350	505	642	SREDNJA SELA
3	DOBRIĆI	446	481	556	681	
4	RAŠELJKE	383	430	338	459	
5	VRILO	349	169	224	285	
6	BUKOVA GORA	311	205	309	404	
7	KAZAGINAC	277	301	331	446	
8	PASIĆ	250	150	259	376	
9	LISKOVAČA	248	201	250	444	
10	KORITA	200	179	232	309	
11	VINICA	718	412	676	1013	
12	MIJAKOVO POLJE	232	184	220	294	
13	RENIĆI	143	199	205	248	
14	GORNJA PRISIKA	71	56	55	97	
15	ZIDINE	70	39	44	122	
Ukupan broj stanovnika		5.348	4.506	5533	7593	
% od ukupnog broja stanovnika		15,92	13,38	16,28	21,25	
Ukupan broj naselja		15	15	15	15	
% od ukupnog broja naselja		25	25	25	25	

5. Na obodima Duvanjskog polja formirale su se istočno i zapadno dvije cjeline: Istočna sa naseljima:

Red. br.	Naselje	2013.	1991.	1981.	1971.	Promjena 1.
1	CRVENICE	997	773	743	741	PRIJELANO NASELJE
2	KONGORA	862	866	777	929	VELIKA SELA
3	BORČANI	828	759	771	776	
4	OMOLJE	656	670	660	681	
5	MANDINO SELO	449	453	441	455	SREDNJA SELA
6	SEONICA	421	395	396	392	
7	LIPA	349	349	346	386	
8	RAŠĆANI	41	103	146	198	MALA SELA
Ukupan broj stanovnika		1.788	2.086	2271	2690	
% od ukupnog broja stanovnika		7,67	7,49	9,02	11,65	
Ukupan broj naselja		8	8	8	8	
% od ukupnog broja naselja		13,33	13,33	13,33	13,33	

Veličinska struktura naselja

Postojeća mreža naselja (naseobinski sustav) su sagledavani preko EU kriterija o veličinskoj strukturi na temelju koje smo sukladno planerskoj praksi na našim prostorima, a i u funkciji prilagođavanja EU klasifikaciji naselja veličinski naselja grupirali u sljedeće skupine: ruralna, prijelazna i urbana.

- ruralna naselja:

- patuljasta sela od 0-49 stanovnika
- mala sela od 50-199 stanovnika
- srednja sela od 200-499 stanovnika
- velika sela od 500-999 stanovnika

- prijelazna naselja:

- prijelazna naselja između ruralnih i urbanih između 1000 i 1999 stanovnika, ali još uvijek naselja ruralnog karaktera

- urbana naselja:

- 2000 – 4999 stanovnika – IV stupanj urbaniteta (potencijalno) – naselja sa nekim elementima urbaniteta
- 5000 – 9999 stanovnika – III stupanj urbaniteta (potencijalno) – manja urbana naselja
- 10000 -19999 stanovnika – II stupanj urbaniteta (potencijalno) – veća urbana naselja
- 20000 i više stanovnika – I stupanj urbaniteta (potencijalno) – gradovi

Tablica 1: EU kriteriji veličinske kategorizacije naselja

Naseljena mjesta	od	do
1.	200000	500000
2.	100000	199999
3.	50.000	99.999
4.	20.000	49.999
5.	10.000	19.999
6.	5.000	9.999
7.	2.000	4.999
8.	1.000	1.999
9.	500	999
10.	200	499
11.	50	199
12.	1	49
13.	0	0

Analizirajući veličinsku strukturu naselja može se zaključiti da patuljasta naselja i mala sela imaju trend smanjenja broja stanovnika, ali i smanjeni postotak stanovništva u ukupnom broju stanovnika općine. Jasno je da se ona kreću ka nestanku u bliskoj budućnosti.

Srednja i velika sela u proteklom četrdesetogodišnjem razdoblju su gubila svoje stanovništvo 2-3%, ali se taj gubitak smatra neznatnim pa možemo konstatirati da se njihov broj i populacijska veličina sačuvao na istoj razini.

Broj prijelaznih naselja se sačuvao, ali se i u njima smanjivao broj stanovnika koji je inače kod ovih naselja na minimalnoj veličini od cca 1000 stanovnika što je umanjilo kvalitetu i mogućnost formiranja sekundarnih urbanih centara.

Urbana naselja IV stupnja urbaniteta se nikada nisu ni formirala zbog slabog razvoja prijelaznih naselja. Centar općine urbano naselje Tomislavgrad je u proteklom razdoblju doživjela rast za cca 500 stanovnika što je povećanje od 17%.

Ovaj rast je proizvod pomjeranja stanovništva u općinski centar koji je pružao bolje uvjete života i kvalitetniju komunalnu i društvenu infrastrukturu.

Što se tiče broja stanovnika za općinu Tomislavgrad karakterizira velika oscilacija u broju stanovnika u tijeku godine. Razlog tome je što veliki broj stanovnika radi u zemljama Europske unije a na području općine boravi kraći period u tijeku ljeta i za vrijeme Božićnih i novogodišnjih blagdana a što direktno utiče na opterećenost prometne cestovne infrastrukture. Ovo pojačano opterećenje izraženo je svake godine u periodu od 20.07 do 20.08. i od 15.12 do 10.01. tekuće godine.

3. GOSPODARSTVO

Karakteristike gospodarstva općine u razdoblju 2000. – 2017.

U odnosu na ostale općine u županiji, Tomislavgrad je najveći po broju tvrtki koje predaju financijska izvješća na kraju tekuće godine.

Prema procijenjenim podacima Federalnog zavoda za statistiku FBiH broj stanovnika u Tomislavgradu 2007. godine je iznosio 27613 stanovnika, 2008. godine 27440 stanovnika, 2009. godine 27252 stanovnika te u 2010. godini 27116 stanovnika.

Stopa nezaposlenosti za razdoblje od 2007-2010. godine je u opadanju i kreće se od 54,1% za 2007. godinu do 50,3% za 2010. godinu.

Razvojne mogućnosti općine

U odnosu na ostale općine u županiji Tomislavgrad je najveći po broju tvrtki koja djeluju u općini Tomislavgrad, a predvodi ih njemačka tvrtka Athabasca Investment koja je kupila tvornicu kablova te u 2016. godini ostvarila prihod oko 27 milijuna KM prihoda.

Prema podacima Agencije FIA broj kompanija u 2017. godini je iznosio 226, u 2018. 250, a u 2019. 239. Ukupan broj zaposlenih u registriranim kompanijama je u 2017. godini iznosio 1538, u 2018. 1653, a u 2019. godini 1787.

POPIS NAJVEĆIH KOMPANIJA NA PODRUČJU OPĆINE

- 1.ATHABASCA INVESTMENT d.o.o. TOMISLAVGRAD
2. VIOLETA d.o.o. grude
3. KAMENSKO d.o.o. TOMISLAVGRAD
4. PAPIĆ d.o.o. TOMISLAVGRAD
5. BTG d.o.o. TOMISLAVGRAD
6. NEVISTIC COMMERCE d.o.o. TOMISLAVGRAD
7. Bossgas plin d.o.o. TOMISLAVGRAD
8. VODOSKOK d.o.o. TOMISLAVGRAD
9. VISION d.o.o. TOMISLAVGRAD
10. PROMET ŠARAC d.o.o. TOMISLAVGRAD
11. FARMA TOMISLAVGRAD d.o.o. TOMISLAVGRAD
12. ALFA-PLAST d.o.o. TOMISLAVGRAD
13. CICKO COMMERCE d.o.o. TOMISLAVGRAD
14. TABAKPLAST d.o.o. TOMISLAVGRAD
15. DOM ZDRAVLJA TOMISLAVGRAD d.o.o.
16. AGROPLAST d.o.o. TOMISLAVGRAD
17. ZU LJEKARNA ĐIVIĆ TOMISLAVGRAD
18. AVANGARDE d.o.o. TOMISLAVGRAD
19. KARTA d.o.o. TOMISLAVGRAD
20. VIBOS d.o.o. TOMISLAVGRAD

Spomenuti gospodarski subjekti koji su naznačeni u prethodnoj tablici predstavljaju vodeće pravne gospodarske subjekte u općini. Upošljavaju više od 15 zaposlenika i temelj su gospodarstva općine.

Velika većina ovih poduzeće smještena je samom Tomislavgradu dok je manji broj smješten u ostalim naseljima općine ili u gospodarskoj zoni Vučilov brig, što direktno utiče na promet na području općine odnosno opterećenost cestovne infrastrukture.

Međutim ove kompanije, za prijevoz roba i obavljanje usluga, uglavnom koriste magistralne ceste a u manjem dijelu županijske ceste. Rad ovih kompanija nema gotovo nikakav utjecaj na opterećenost lokalnih cesta niti gradskih ulica.

Cestovna mreža općine Tomislavgrad se sastoji od magistralnih, regionalnih i lokalnih cesta. Kroz općinu prolaze sljedeće magistralne i regionalne ceste:

Gospodarske zone

Za potrebe investitora općinsko vijeće je donijelo odluke o usvajanju plana parcelacije za poslovnu zonu Vučilov brig i za poslovnu zonu Mokronoge. Poslovna zona Vučilov brig zauzima površinu od 14,8 ha. Nalazi se uz magistralni put Tomislavgrad – Mostar na udaljenosti oko 5 km od središta grada. Planom parcelacije formirane su 24 građevinske parcele (površine od 3500m² do 5000 m²). Planom je predviđena izgradnja gospodarskih proizvodnih i uslužnih objekata koji svojim korištenjem neće dovesti do negativnog utjecaja na okoliš. Zona je opremljena komunalnom infrastrukturom.

Poslovna zona Mokronoge zauzima površinu od 12,86 ha. Nalazi se uz magistralni put Tomislavgrad - Šujica, na udaljenosti od 3 km od središta grada. Planom parcelacije formirano je 12 građevinskih parcela.

Planirane su dvije nove poslovne zone Bukova Gora – Kazaginac i Kamensko. Poslovna zona Bukova Gora – Kazaginac ima površinu od 33,4 ha, a smještena je uz magistralnu cestu M16.5 koja vodi od Tomislavgrada prema graničnom prijelazu Kamensko. Poslovna zona Kamensko smještena je uz sam granični prijelaz a planirana je na površini od 61,8 ha.

Planirana je i poslovna zona „Blidinje jezero“ u katastarskoj općini Selište.

Unutar površina gospodarskih zona ušle su i površine dvije vjetroelektrane, Jelovača i Mesihovina, te također manje površine individualnih proizvodnih ili prerađivačkih pogona (pilana na lokalitetu Bogdašić i drugi).

Turistička namjena

Tri su zone turističke namjene koje zauzimaju oko 5,36 km² ukupne površine općine. Zone nisu u ukupnoj površini izgrađene, budući da dijelom obuhvaćaju i uređene pješačke i biciklističke staze, te područja za daljnje širenje i razvoj. Eko selo Grabovica smješteno je uz Buško jezero. Osim raznovrsne turističke ponude u izgrađenim kapacitetima, uređene su i turističke staze do obližnje gradine. Druga turistička zona također uz Buško jezero, a predstavlja samostan Karmel – sv. Ilije koji je postao značajan lokalitet vjerskog turizma regije.

Treća turistička zona je na području parka prirode Blidinje. Uz motel Hajdučke vrleti se razvija vikend naselje, gdje dijelom u starim obnovljenim planinskim domovima, a dijelom u novoizgrađenim vikendicama sada u svim zimskim mjesecima boravi sve veći broj posjetitelja. Općinsko vijeće donijelo je odluku o parcelaciji za vikend naselje „Skokina draga“ i za turističko-rehabilitacijsku zonu „Stupi“, obje u katastarskoj općini Selište.

Eksploatacija mineralnih sirovina

Na eksploatacije mineralnih sirovina otpada ukupno 1,96 km² ili 0,20 % ukupne površine općine, što nije mala površina s obzirom na veličinu općine. Općina je bogata nalazima mineralnih sirovina, i jedan dio je već eksploatiran i lokaliteti su napušteni, ali nisu sanirani, dok se dio trenutno eksploatira.

Vodne površine

Buško jezero je među najvećim akumulacijama u Europi. Površina jezera na teritoriju općine Tomislavgrad iznosi 39 km² što je oko 2/3 ukupne površine jezera. Blidinjsko jezero se također sa svojih 1,4 km² površine nalazi unutar granica općine. Postoje također dvije manje akumulacije u duvanjskom polju, dok su ostali vodotoci često privremeni te nisu ušli u obračun površina općine.

4. OBJEKTI DRUŠTVENE INFRASTRUKTURE

Iako je općina Tomislavgrad prostorno među većim u BiH velika većina objekata društvene i javne infrastrukture smještena je u Tomislavgradu dok je manji dio, uglavnom školski objekti smješten i u drugim naseljima općine.

Pod objektima javne i društvene infrastrukture podrazumijevamo:

Objekti uprave i administracije

- Općinska uprava
- Općina Tomislavgrad – Matični ured
- Općinski sud
- Policijska uprava Tomislavgrad
- Policijska postaja Tomislavgrad

Javna poduzeća

- Javno poduzeće Radio Tomislavgrad d.o.o.
- Javno komunalno poduzeće Tomislavgrad
- Hrvatska Pošta OJ Tomislavgrad
- Javno poduzeće H.T. d.o.o. Mostar - IJ Tomislavgrad
- Javno poduzeće Elektroprivreda Hrvatske zajednice Herceg Bosne d.d. Mostar - poslovnica Tomislavgrad
- Javno poduzeće Veterinarska stanica d.o.o.
- Šumsko gospodarsko društvo "Hercegbosanske šume" Šumarija Tomislavgrad

Javne ustanove

- Gradska športska dvorana
- Kulturno informativni centar
- Starački dom Tomislavgrad
- Turistički ured Tomislavgrad
- Centar za socijalnu skrb
- Franjevački muzej "Fra Jozo Križić" Tomislavgrad
- JU Centar za odgoj i obrazovanje djece i mladeži s poteškoćama u razvoju "Nova Nada" Tomislavgrad

Predškolsko i školsko obrazovanje

- OŠ Ivana Mažuranića Tomislavgrad
- OŠ Fra Mije Čuića Bukovica
- OŠ Stjepana Radića Prisoje
- Osnovna glazbena škola Tomislavgrad
- Gimnazija Marka Marulića u Tomislavgradu
- Srednja strukovna škola u Tomislavgradu
- Srednja glazbena škola u Tomislavgradu
- Dječiji vrtić Tomislavgrad
- Dječiji vrtić Bukovica
- Centar za odgoj i obrazovanje djece i mladeži sa poteškoćama u razvoju "NOVA NADA" u Kovačima

Objekti javne i društvene infrastrukture, pored navedenih, podrazumijevaju i sportske, objekte kulture i socijalne, zdravstvene zaštite te objekte namijenjene ostaloj društvenoj infrastrukturi. Pod ostalom društvenom infrastrukturu podrazumijevamo:

- Osnovne usluge (trgovina osnovnim namirnicama, osnovni obrti, šalteri banke i pošte, ugostiteljski objekti);
- Specijalizirane usluge (supermarketi, specijalizirane trgovine, specijalizirani obrti, banka, poštanski ured, ugostiteljski objekt sa prehranom, benzinska crpka);
- Usluge za podršku poljoprivrednoj i stočarskoj proizvodnji (poljoprivredna apoteka, veterinarska stanica)
- Usluge za podršku turizmu (Turistički info centar, hotel/motel, kamp, tradicionalni smještaj);
- Urbana komunalna oprema (parkiralište, kolodvor, spomenik, trg, tržnica, mrtvačnica).

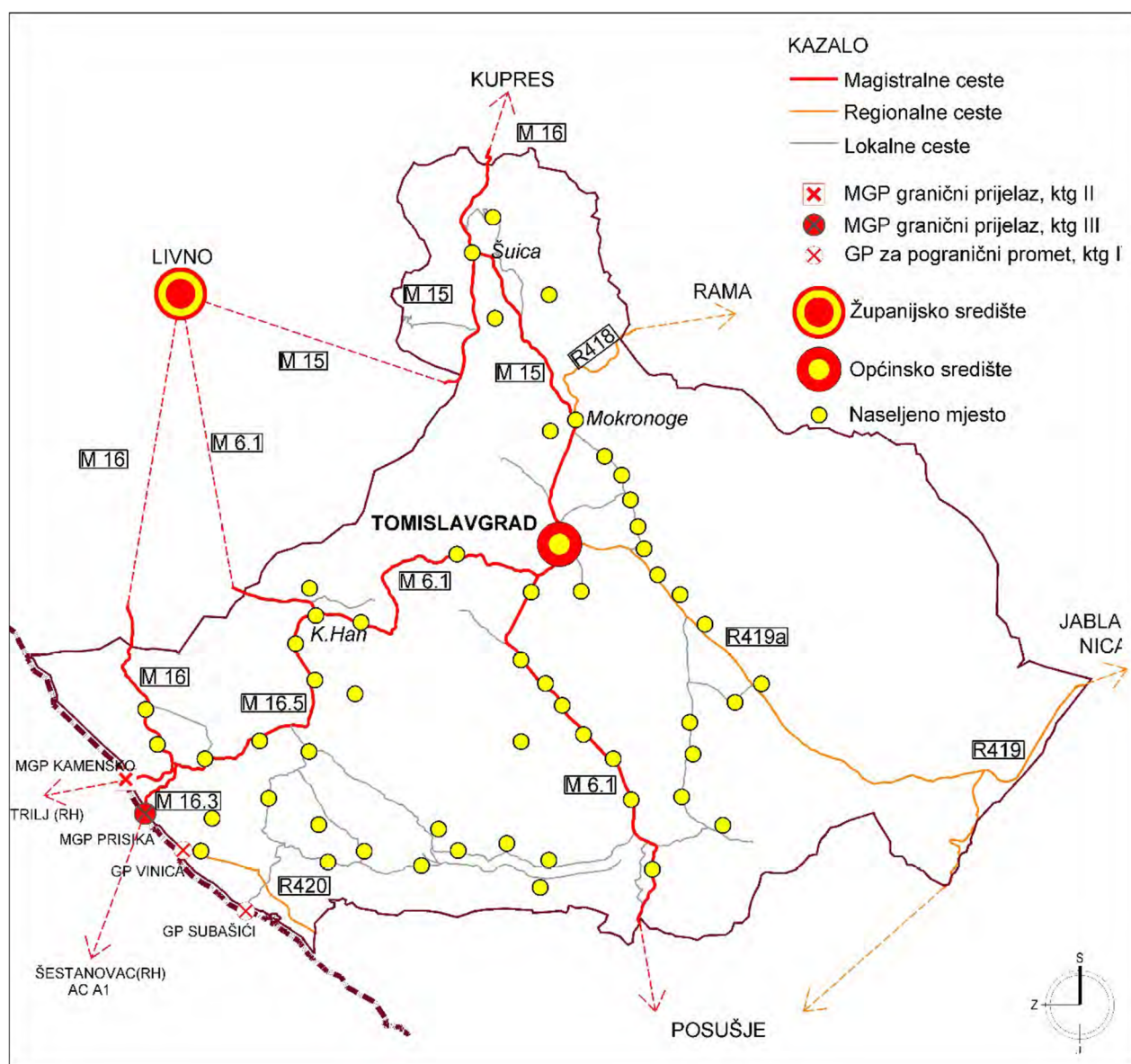
U Tomislavgradu, kao najvećem naselje i sjedištu općine, smješteni su svi pobrojani objekti društvene infrastrukture dok su u nekim seoskim naseljima locirani uglavnom školski objekti i objekti osnovnih usluga. U manjem dijelu sela nalaze se i objekti specijaliziranih usluga i to u veoma malom broju naselja.

III CESTOVNA INFRASTRUKTURA NA PODRUČJU OPĆINE

1. PREGLED STANJA CESTOVNE MREŽE

Prometna infrastruktura Općine Tomislavgrad se sastoji od isključivo cestovne mreže.

- M6.1 (granica RH - B.Grahovo-Livno-Tomislavgrad-Posušje-Š.Brijeg-Mostar-Nevesinje)
- M15 (Prijedor-Sanski most-Ključ-Livno-Tomislavgrad-Posušje)
- M16 (Jajce-D.Vakuf-Bugojno-Kupres-Šuica-Livno-Renjići-granica RH)
- M16.5 (Karlov Han – Kazaginac)
- R419 (Posušje – Blidinje – Jablanica)
- R419a (Blidinje – Tomislavgrad)
- R418 (Prozor - Varvara - Ravno – Mokronoge)
- R420 (gr. općine Tg/Posušje – Vinica – MGP Vinica/Aržano)

Slika 2. Cestovna mreža općine Tomislavgrad

Primarna cestovna mreža svojom ukupnom dužinom i pravcima pružanja omogućava zadovoljavajuće uključivanje općine u šire okruženje. Omogućena je dobra povezanost sa susjednim općinama (Livno, Kupres, Posušje, Prozor/Rama), te dobra povezanost naselja unutar općine sa općinskim centrom, kao i povezanost sa susjednom republikom Hrvatskom.

Oznaka ceste	Dionica	Ukupna dužina dionice (km)	Dužina dionice unutar općine (km)	Broj traka	Širina kolnika u pravcu
Magistralne ceste					
<i>M6.1 (granica RH - B. Grahovo-Livno-Tomislavgrad-Posušje-Š. Brijeg-Mostar-Nevesinje)</i>					
M 6.1 (D6)	Livno - Karlov Han	17.853	3.965	2	6,40
M 6.1	(D7) Karlov Han - Kolo	15.394	15.394	2	6,35
M 6.1	(D8) Kolo - Posušje	29,907	20.274	2	6,20
<i>M15 (Prijedor-Sanski most-Ključ-Livno-Tomislavgrad-Posušje)</i>					
M15.3	(D8) Livno 4 - Šuica	16.110	6.633	2	6.50
M 15	(D9) Šuica – Kolo	19.708	14.615	2	6.50
M 15	(D9) Tomislavgrad	5.090	5.090	2	6.30
<i>M16 (Jajce-D. Vakuf-Bugojno-Kupres-Šuica-Livno-Renjići-granica RH)</i>					
M 16	(D8) Kupres - Šuica	20.246	4.807	2	6.00
M 16	(D11) Livno -Renjići – granica BiH/RH (GP Kamensko)	30.154	9.644	2	7.00
M 16.3	Renjići-Granica BiH/RH (MGP Prisika)	2.935	2.935	2	6.20
M 16.5	Karlov Han - Kazaginac	14.070	14.070	2	5.00
Regionalne ceste					
<i>R419 Posušje - Blidinje - Jablanica</i>					
R 419	Granica HBŽ/HNŽ – granica ZHŽ/HBŽ	70.497	11.930	2	6.00
R 419a	Blidinje - Tomislavgrad	24.639	24.639	2	7.00
<i>R418 Prozor - Varvara - Ravno - Mokronoge</i>					
R418	Mokronoge – granica kantona HBŽ/HNŽ	40.103	6.479	2	6.50/7.00
<i>R 420 Posušje – granica RH</i>					
R420	(gr. općine Tg/Posušje – Vinica – MGP Vinica/Aržano)	31.400	8.358	2	6.00

Lokalne ceste

Oz-naka ceste	Dionica	Ukupna du-žina Dionice (km)
L1	Bukovica (OŠ) – Radoši – Roško Polje – Krnjin – Zidine (do spoja sa L8)	20
L3	Lipa – Kongora – Borčani – Seonica – Crvenice – Mesihovina (spoj na M 6.1)	14,4
L4	Tomislavgrad - Letka	3,7
L5	Tomislavgrad - Sarajlije	4
L6	Tomislavgrad – Čavarov Stan	2
L7	Blažuj - Eminovo Selo – Buhovo	4
L8	Zidine – Mijakovo Polje – Vinica	12,3
L9	Mokronoge – Lug – Sarajlije - Oplećani	7,3
L10	D.Brišnik – G. Brišnik	3
L11	Galečić (škola) – M15	1,8
L12	Grabovica (Lonić) – Dolac – Dobrići 5	5,5
L13	Kazaginac – Renići – Rašeljke	2,6
L15	Mesihovina (Petrovići) – Dučići – Studen Vrila (M6.1)	3,9
L15	Mandino Selo – Vardić	3,2
L16	Zaljuće - Zidine	8,4

Zbirno:

- Magistralne ceste: 97.21 km
- Regionalne ceste: 51.41 km
- Lokalne ceste: 92.10 km
- Ukupno: 240.72 km

Gustoća kategorizirane mreže općine iznosi : 24,92 km²/100 km²

Gustoća kategorizirane mreže cesta u BiH iznos 45 km²/100 km², što pokazuje duplo zaostajanje gustoća cesta općine u odnosu na BiH, a daleko je ispod prosjeka Europske Unije (80-100 km²/km²).

Upravljanje i održavanje magistralnih i regionalnih cesta je u nadležnosti federacije odnosno županije dok je općina nadležna za lokalne ceste i gradske ulice.

Odluka o lokalnim cestama na području općine Tomislavgrad donesena je 1984 godine a od tog perioda do danas došlo je do značajnih promjena u broju i kretanju stanovništva uslijed gospodarskih i demografskih promjena te je neophodno donijeti novu odluku. Novom odlukom bi trebalo neke postojeće ceste proglasiti lokalnima dok bi neke izgubile taj status.

Nekada lokalna cesta L2 Tomislavgrad – Oplećani – Raščani – Mandino selo – Vrbica u dužini od 13 km je prekategoriрана u regionalnu cestu R419a. Također, nekada lokalna cesta L 14 Aržano – Vinica je sada dio regionalne ceste R 420. Po izvornoj odluci o razvrstavanju lokalnih cesta je ukupno 105 km lokalnih cesta. Sada je ukupna dužina lokalnih cesta 92.1 km.

Na području općine Tomislavgrad sve lokalne ceste su asfaltirane, uglavnom prije 30 do 40 godina, sredstvima mještana i uz sufinanciranje općine. Jedna od karakteristika ovako izgrađenih lokalnih cesta je neujednačena širine kolnika tako da na pojedinim dionicama ceste, uglavnom van naselja, imamo zadovoljavajuću širinu (5 m) dok u naseljima širina kolnika iznosi 3,0 -3,5 m i ne postoji mogućnost širenja zbog izgrađenih objekata uz samu cestu.

Velika većina ovih cesta izgrađena je bez projektne dokumentacije sa elementima koji ne zadovoljavaju važeće propise.

U nekoliko proteklih godina povećana su ulaganja u cestovnu infrastrukturu tako da je izvršena rekonstrukcija većeg dijela lokalnih cesta dok je stanje preostalog, ne saniranog, dijela izuzetno loše i zahtjeva veoma skoru rekonstrukciju.

Sanacija kolnika izvršena je na sljedećim lokalnim cestama:

- Bukovica (OŠ) – Radoši – Roško Polje – Krnjin – Zidine (dionica Bukovica – Radoši)
- Lipa – Kongora – Borčani – Seonica – Crvenice – Mesihovina
- Tomislavgrad - Letka
- Tomislavgrad – Sarajlije
- Blažuj - Eminovo Selo – Buhovo (dionica Blažuj - Eminovo selo)
- Zidine – Mijakovo Polje – Vinica (Mijakovo polje – Vinica)
- Mokronoge – Lug – Sarajlije – Oplećani
- D.Brišnik – G. Brišnik
- Galečić (škola) – M15
- Kazaginac – Renići – Rašeljke
- Mesihovina (Petrovići) – Dučići – Studen Vrila (M6.1)
- Mandino Selo – Vardić

Stanje ostalih lokalnih cesta i ulica u naseljima je dosta loše a trenutno u najgorem stanju su sljedeće ceste:

- Ulice na području Šujice
 - dionica ceste Šujica (M15) - Bogdašić koja se odvaja od magistralne ceste Šujica – Tomislavgrad, prolazi kroz naselje Šujica i vodi do naselja Bogdašić
 - cesta Šujica – Solila
- lokalna cesta Grabovica – Dolac – Dobrići, dionica Crkva – Dolac - Dobrići
- lokalna cesta Bukovica – Roško polje – Zidine, dionica Roško polje – Vranjače
- lokalna cesta Zidine – Mijakovo polje – Vinica, dionica Zidine – Mijakovo polje
- ulice Silvija Strahimira Kranjčevića, sv. Venacija, Ulica drinskih mučenica, ulica carla Ludviga Patscha, ulica Milutina Majera i Ulica Muse Ćazima Ćatića u Tomislavgradu

Prema našem mišljenju navedene prometnice trebaju biti dio prioriteta u planiranju proračunskih sredstava za cestovnu infrastrukturu u narednim godinama.

Na mrežu javnih cesta naslanja se mreža nerazvrstanih cesta. Mrežu nerazvrstanih cesta čine: ulice, mjesne ceste, mjesni, poljski i šumski putevi ili ceste koje spajaju dva naselja, a nisu razvrstane posebnim propisima, te druge nerazvrstane javne površine na kojima se odvija promet. Ukupno je evidentirano približno 460 km nerazvrstanih cesta.

Zbog demografskih i gospodarskih prilika javila se potreba da se pojedine nekategorizirane ceste ili ceste u naseljima proglase lokalnim cestama i rekonstruiraju u skladu sa važećim propisima. Od svih gradskih ulica, čija je dužina 22.205 km, asfaltirano je preko 95% ulica a stanje kolnika pojedinih ulica se kreće od veoma dobrog do izrazito lošeg ulice (na kojima od njihove izgradnje do danas nisu obavljani značajniji zahvati).

Velika većina gradskih ulica je je u proteklih desetak godina potpuno rekonstruirana tako da su u dobrom ili veoma dobrom stanju dok je na manjem broju gradskih ulica neophodno izvršiti potpunu rekonstrukciju.

Kako je prije nekoliko godina usvojen plan parcelacije „Latice“ na toj lokaciji se ubrzano grade objekti pojedinačnog i kolektivnog stanovanja te je potrebno pristupiti i izgradnji i asfaltiranju ulica u tom dijelu naselja.

Kao ilustracija trenutnog stanja pojedinih lokalnih cesta na području općine mogu poslužiti i sljedeće fotografije:

Slika 3. Lokalna cesta Bukovica - R. polje – Zidine (dionica Kosica - Vranjače)

Slika 4. Lokalna cesta Zidine - M. polje – Vinica (dionica Zidine – M. polje)

Slika 4. Lokalna cesta Bukovica - R. polje – Zidine (dionica Vranbaba)

Slika 5. Lokalna cesta M. selo - Vardić

Slika 5. Lokalna cesta Blažuj - E. selo – Buhovo (dionica Blažuj – E. selo)

Slika 6. Lokalna cesta Tomislavgrad - Sarajlje

2. ANALIZA PROMETA NA LOKALNIM CESTAMA I ULICAMA U NASELJIMA

1. OPĆI PREGLED

Promatrajući ukupni promet na svim lokalnim cestama i ulicama u naseljima osnovni dojam je da je promet na ovim prometnicama veoma niskog intenziteta sa veoma malim brojem vozila tako da niti jedna prometnica nije značajnije opterećena.

Broj vozila koja prometuju na lokalnim cestama je dosta nizak i niti na jednoj lokalnoj cesti nema problema sa protočnost niti do usporavanja prometa koji bi bio uzrokovan brojem vozila.

Gledajući općinu kao prostornu cjelinu može se uočiti da je nešto veći promet na lokalnim cestama koja povezuju naselja na području Duvanjskog polja dok je promet na ostalim dijelovima općine (Vinički, Buškoblatski kraj kao i područje Šujice) nižeg intenziteta.

Od prometnica koje su u nadležnosti općine jedino su nešto značajnije opterećene pojedine ulice u Tomislavgradu što je i očekivano jer je Tomislavgrad i administrativno i gospodarsko sjedište općine. U nastavku pregleda dat je osvrt na prometno opterećenje pojedinačnih cesta na području općine.

1.1 PROMET NA LOKALNIM CESTAMA

Kao što smo već naveli promet na lokalnim cestama je dosta niskog intenziteta bez velikog odstupanja broja vozila na pojedinim cestama.

Kao blago opterećenije lokalne ceste mogu se izdvojiti one koje povezuju veći broj naselja (cesta Mandino selo – Vardić i lokalna cesta Lipa – Kongora – Borčani – Seonica – Crvenice – Mesihovina i to dionica Borčani – Mesihovina) kao i lokalne ceste koje su bliže Tomislavgradu (ceste Tomislavgrad – Sarajlje, Tomislavgrad – Letka i Blažuj - Eminovo selo – Buhovo).

Ceste sa najmanjim prometom su lokalne ceste na području Buškog jezera i u Viničkom kraju i na tim cestama promet je izrazito niskog intenziteta.

Kao srednje opterećene ceste možemo smatrati one na području Šujice, gdje je značajniji promet na glavnoj ulici u Šujici, dok ceste koje povezuju pojedinačna naselja sa Šujicom nisu posebno opterećene.

Specifičnost prometa na cestama na području Šujice je kretanje teških vozila koje snabdijevaju pilane drvetom što utiče i na stanje cestovne infrastrukture (velika težina vozila značajno utiče na trajnost i stanje kolnika cesta).

1.2. PROMET NA GRADSKIM ULICAMA

Kao prometnice sa naj gušćim prometom na području općine ističu se ulice na području Tomislavgrada što je i sasvim razumljivo pošto Tomislavgrad, kao općinsko središte, zadovoljava većinu administrativnih i gospodarskih potreba stanovništva.

Kao najopterećenije gradske ulice mogu se izdvojiti:

- Ulica Kralja Zvonimira koja prihvata većinu prometa sa tomislavgradske obilaznice i sa županijske ceste Tomislavgrad – Jablanica. Ova ulica prihvata i većinu promet koji dolazi iz naselja na istočnom dijelu Duvanjskog polja

- Ulica brigade kralja Tomislava koja je preko kružnog toka povezuje Ulicu kralja Zvonimira sa centrom grada

- ulica Mijata Tomića, kao glavna gradska ulica, na koju je povezana i većina ostalih gradskih ulica

Navedene gradske ulice su žila kucavica cjelokupnog prometa na području Tomislavgrada i ključne su za normalno funkcioniranje života i prometa na području grada uzimajući u obzir da je u njima smještene i većina upravnih i administrativnih objekata općine.

Ulice sa srednjim opterećenjem su ulice Vukovarska, bana Kulina, bega Kopčića, Stjepana Radića, kralja Tvrtka i Tabašnica.

Promet na ostalim gradskim ulicama je dosta niskog intenziteta. Razlog tome je što su ove ulice u dijelovima naselja u kojima su gotovo isključivo stambeni objekti.

Promatrajući promet na području Tomislavgrada uočava se da prometno opterećenje ulica nije veliko te da se ni na jednoj ulici na području grada ne stvaraju čepovi. Promet i periodu kada je najgušći odvija se bez zastoja, tečno i u potpunosti zadovoljava trenutne potrebe.

Također, na području grada ne postoji niti jedna lokacija koja predstavlja usko grlo koje bi značajnije usporavalo promet.

Jedina ovakva lokacija na području grada bilo je križanje Ulice kralja Zvonimira i ulice Brigade kralja Tomislava ali je izgradnjom kružnog toka na navedenoj lokaciji osigurana protočnost vozila.

Sa aspekta sigurnosti odvijanja prometa uočeno je da postoji nekoliko lokacija na području grada koje su se pokazale kao opasne i na kojima se dogodio veći broj prometnih nezgoda. Pored toga problem na pojedinim križanjima predstavljaju i postavljene ugostiteljske terase i žive ograde oko okućnica koje smanjuju preglednost na križanjima i time predstavljaju potencijalnu opasnost za učesnike u prometu.

Kao posebno opasno pokazalo se križanje ulice Mijata Tomića sa ulicom kralja Tvrtka jer se od njegove izgradnje do danas na istom desio veći broj prometnih nesreća a neke od njih bile su i sa smrtno stradanim osobama.

Pored navedene lokacije, kao potencijalno opasna ističe se križanje Vukovarske ulice sa Mostarskom ulicom i ulicom koja ide iz naselja Kolo. Ovo križanje je izvedeno kao smaknuto, sa spajanjem ulica pod oštrim kutom, a pored toga na istom je smanjena preglednost što dodatno povećava opasnost od prometnih nesreća.

3. ANALIZA PROMETA U MIROVANJU

Značajan segment prometa i prometne infrastrukture predstavlja i promet u mirovanju, odnosno mogućnost parkiranja vozila na području općine. Ovo je značajka koja se isključivo veže za naselja, prvenstveno za Tomislavgrad, dok je u dosta manjoj mjeri uočljiva i za naselje Šujica.

Parkiranje vozila u Tomislavgradu javnim parkinzima i to:

- Izgradnjom parkinga uz kolnik ulice (ul. M. Tomića, K. Zvonimira, S. Radića i Bana Kulina)
 - u Ulici Mijata Tomića – 78 parking mjesta
 - u Ulici kralja Zvonimira– 122 parking mjesta
 - u Ulici Stjepana Radića - 13 parking mjesta
 - u Ulici Kulina bana- 14 parking mjesta
 - u Ulici kraljice Jelene - 12 parking mjesta
- Izgradnjom parkinga na ostalim javnim površinama (Trg kralja Tomislava)
- Izgradnjom parkinga uz javne i druge objekte (parkinzi kod doma zdravlja, gradske sportske dvorane, franjevačkog samostana i sl.)

Na svim navedenim lokacijama je parkiranje osigurano na asfaltiranim površinama sa iscrtanim parking mjestima.

Pored navedenih lokacija za parkiranje se koriste i neasfaltirane površine u ulici Mijata Tomića (kod hotela Tomislav i na mjestu nekadašnje robne kuće) i u ulici brigade kralja Tomislava (preko puta PU Tomislavgrad) kao i pojedine površine koje su u privatnom vlasništvu ali koje nisu zatvorene i dostupne su za parkiranje vozila.

Određeni nedostatak parking mjesta uočava se u Ulici Mijata Tomića , na Trgu Kralja Tomislava i u ulici brigade Kralja Tomislava ali ne u obimu koji bi značajnije uticao na funkcioniranje prometa. Do problema sa parkiranjem jednim dijelom utiču i navike stanovništva koje vozilom nastoje doći do samog odredišta, zanemarujući raspoložive površine za parkiranje, često puta udaljene ne više od 100 m

Kao problem pri odvijanju prometa često puta predstavljaju i vozila parkirana na kolniku ulica sa slabijim prometom (uglavnom u ulicama sa većinom stambenim objektima) i to je posebno izraženo u zimskim mjesecima kada značajno otežavaju čišćenje i održavanje kolnika ulica.

Sadašnji broj parking mjesta uglavnom zadovoljava potrebe stanovništva u većem dijelu godine a izuzetak predstavlja vrijeme godišnjih odmora (ljeti od 15.07. do 20.08. i zimi od 15.12 do 10.01.).

Razlog tome je veliki priliv stanovnika koji rade van općine Tomislavgrad, uglavnom u zemljama Europske unije, koji u tom periodu koriste godišnje odmore i dolaze u Tomislavgrad.

Ovaj problem bi se donekle riješio asfaltiranjem postojećeg makadamskog parkirališta u Ulici brigade kralja Tomislava a za rješavanje problema parkiranja u ulici Mijata Tomića potrebno je izgraditi bar jedno novo javno parkiralište u toj ulici ili u nekoj od ulica koje joj gravitiraju.

Definitivno rješenje problema parkiranja na području Tomislavgrada trebalo bi se riješiti izradom studije prometa koja bi precizno utvrdila potreba za novim površinama za parkiranje i predložila nove lokacije za izradu javnih parkirališta sa potrebnim brojem parking mjesta.

4. OSNOVNA MJERILA ZA GRAĐENJE LOKALNIH CESTA I ULICA, TE PRIJEDLOG KRITERIJA I PRIORITETA GRAĐENJA

Poslovi građenja i rekonstruiranja javnih cesta obuhvaćaju:

- građevinsko i drugo projektiranje sa istražnim radovima;
- projektiranje opreme, pratećih objekata, saobraćajne signalizacije i drugo projektiranje;
- stručnu ocjenu studija i projekata;
- otkup zemljišta i objekata;
- izmještanje komunalne i druge infrastrukture;
- ustupanje radova građenja;
- organizaciju stručnog nadzora i kontrole ugrađenih materijala i izvedenih radova;
- organizaciju tehničkog pregleda i primopredaje javne ceste te dijelova javne ceste i objekata na korištenje i održavanje.

Izvori sredstava za financiranje građenja i održavanja javnih cesta:

- godišnja naknada za upotrebu javnih cesta (registracija vozila);
- putarina za upotrebu autocesta i objekata s naplatom (most, tunel....)
- naknada za upotrebu javnih cesta motornim i priključnim vozilima registriranim izvan BIH,
- naknada za izvanredni prijevoz;
- naknada za prekomjernu upotrebu javne ceste;
- naknada za korištenje putnog zemljišta;
- naknada za obavljanje pratećih djelatnosti;
- naknada za koncesije;
- naknada za financiranje građenja i održavanja;
- sredstva federalnog/kantonalnog budžeta,;
- ostali izvori.

Osnovni kriteriji i prioriteti građenja lokalnih cesta su direktno povezani sa razmještajem stanovništva, privrede, školskih, kulturnih i zdravstvenih centara, te saobraćajem koji se pojavljuje kao posljedica razmještaja postojećih sadržaja, te osvrtno na planirane sadržaje u prostoru i promjene u prometu koje iz njih proizlaze.

5. POTREBE ODRŽAVANJA POSTOJEĆIH LOKALNIH CESTA I ULICA, PRINCIPI ODRŽAVANJA LOKALNIH CESTA I ULICA, TE PRIJEDLOG KRITERIJA ODRŽAVANJA LOKALNIH CESTA I ULICA

Održavanje lokalnih cesta na području općine provodi se kroz program:

- a) redovitog održavanja lokalnih i nerazvrstanih/nekategoriziranih cesta;
- b) zimskog održavanja lokalnih i nerazvrstanih cesta.

Program redovitog održavanja lokalnih i nerazvrstanih cesta sastoji se od investicionog i redovnog održavanja. Redovno održavanje lokalnih i nekategoriziranih cesta ogleda se u sanaciji puteva, izvođenju manjih građevinskih investicija u cilju poboljšanja propusne moći saobraćajnica i sigurnog odvijanja prometa, čišćenju i održavanju odvodnih jaraka i propusta, prilagođavanju prometnica invalidnim licima, rekonstrukciji prometnica u smislu osiguranja boljih uvjeta za odvijanje prometa, uključujući i autobusna stajališta, nadstrešnice, okretišta i sl., održavanja prometne signalizacije i sl. Osnovni ciljevi održavanja cesta su sprečavanje propadanja cestovne infrastrukture i omogućavanje sigurnog odvijanja prometa po mreži javnih cesta.

Pravilnikom o održavanju i zaštiti cesta su određeni vrste, obim i rokovi izvođenja radova redovnog i vanrednog održavanja javnih cesta, kontrola i nadzor nad izvođenjem tih radova.

Da bi putevi ispunili svoju primarnu funkciju, a to je nesmetano i sigurno odvijanje prometa, oni moraju biti na propisanom tehničkom i upotrebnom nivou što se postiže kontinuiranim provođenjem mjera i postupaka održavanja mreže puteva kao trajnog procesa. Ciljevi održavanja i zaštite puteva su:

- sprečavanje propadanja puteva;
- omogućavanje sigurnog odvijanja saobraćaja;
- smanjenje troškova korisnika dobrim stanjem puteva;
- dovođenje puta u projektirano stanje;
- zaštita životne sredine od štetnog utjecaja cesta i prometa.

Prioriteti u građenju i održavanju javnih puteva moraju se temeljiti na prostornim, saobraćajnim, tehničkim, ekološkim, demografskim i privrednim analizama s privrednim opravdanim prometno - tehničkim rješenjima radi povećanja sigurnosti, kapaciteta i protočnosti saobraćaja. Planiranje održavanja cesta obavlja se na osnovu godišnjeg plana održavanja, koji posebno sadrži:

- prikaz zatečenog stanja na početku planskog razdoblja;
- određivanje stupnja prioriteta u održavanju;
- planiranje ulaganja s obzirom na zatečeno stanje;
- prikaz (prognozu) stanja na osnovi zatečenoga stanja i planiranog ulaganja.

Nivo prednosti određuje se godišnjim planom za svaku cestu u zavisnosti o:

- vrsti ceste;
- namjeni ceste - prometnoj funkciji;
- obimu i vrsti prometa.

Zimsko održavanje cesta kao jedan segment u sklopu redovnog održavanja cesta zbog izuzetnih prilika, primjenjuje se kada na putu nastaje poledica, padne snijeg, grad i sl. Provodi se u periodu od 01.01. godine do 15.04. i od 15.11. godine do 31.12. Izrađen je u skladu sa odredbama Zakona o javnim cestama i Pravilnika o održavanju javnih cesta. Osnovne aktivnosti zimskog održavanja lokalnih i nerazvrstanih cesta ogleda se u uklanjanju snijega sa kolovoza sa pratećim aktivnostima neophodnim za odvijanje sigurnog kretanja pješaka i vozila, te održavanju prometne signalizacije.

Zimsko održavanje obuhvaća sljedeće radove:

- čišćenje snijega sa ceste, saobraćajne signalizacije, ulazno-izlaznih traka, proširenja, prilaza posudama za odlaganje otpada;
- odvoženje snijega;
- provođenja zaštitnih mjera protiv stvaranja poledice, snježnih nanosa, smetova;
- nabavke i deponiranje posipnog materijala za sprečavanje klizavosti;
- uklanjanje vozila ostavljenih na kolovozu koja onemogućavaju normalnu prohodnost i čišćenje snijega;
- postavljanje posebne prometne signalizacije u slučajevima posebnog režima prometa ili stvaranja dijela ceste;
- hitne popravke i intervencije u svrhu osiguranja odvijanja saobraćaja (postavljanje zaštitnih i odbojnih ograda, sanacija klizišta, odrona, potpornih zidova, udarnih rupa i sl.);
- informiranje o stanju na cestama;
- osiguravanje odvodnje s kolovoza za vrijeme otapanja snijega, čišćenje rigola i prometnica eventualno nanesenog materijala;
- čišćenje saobraćajnica po isteku ugovornog perioda i dovođenje u stanje nesmetanog odvijanja saobraćaja i odvodnje;
- druge neophodne radnje u cilju osiguranja prohodnosti (uklanjanje drveća, granja i sl.);
- ostale radove koji su predviđeni Pravilnikom o održavanju javnih cesta.

U dosadašnjoj je praksi standard održavanja cesta ovisi o financijskim sredstvima namijenjenim održavanju, te se uglavnom kretao između 30 - 60 % potrebnog standarda, s tim da se više trošilo za održavanje magistralnih, a manje na održavanje regionalnih i lokalnih cesta. To je razlog da ceste, uz lošu kvalitetu obavljenih radova, propadaju brže nego što se presvlači i pojačava njihov gornji sloj. Zbog toga je potrebno povećati tempo i kvalitetu njihovog održavanja kako bi se nadoknadio dosadašnji zaostatak i spriječilo daljnje propadanje cesta. S obzirom na to, buduća politika održavanja cesta treba da osigura realniju raspodjelu materijalnih sredstava između ulaganja u izgradnju novih cesta i ulaganja u njihovo održavanje, vodeći računa o stvarnim potrebama, realnim mogućnostima izdvajanja i minimalnoj prihvatljivosti nivoa usluge. U stvari, održavanje cesta treba promatrati kao sastavni dio cjelovitog sistema upravljanja cestama, što ga čine aktivnosti vezane za planiranje, projektiranje, građenje, održavanje i eksploataciju cesta.

Kao što se nastoji uraditi dugoročni program razvoja lokalne cestovne mreže, jednako je tako potrebno utvrditi program uspješnog održavanja, zaštite i korištenja te mreže. To podrazumijeva jasno određivanje glavnih zadataka održavanja te tehničkih, ekonomskih, financijskih i administrativnih preduvjeta za obavljanje takvih zadataka.

Dužnost općine je da osim lokalnih održava i nekategorizirane puteve, a u zavisnosti od raspoloživih sredstava. S obzirom na kategoriju i značaj u općinskoj mreži cesta, neophodno je minimalno 70% sredstava odvajati za održavanje lokalnih, a maksimalno 30% za održavanje nekategoriziranih puteva.

Pored toga mišljenja smo da općina treba povećati iznos sredstava namijenjenih za izgradnju i rekonstrukciju cesta, prvenstveno da bi se ceste koje su sada u veoma lošem stanju dovele na nivo koji će osigurati njivo normalno korištenje.

6. KLJUČNI PRINCIPI I ELEMENTI STRATEGIJE

Strategija razvoja lokalnih cesta i ulica općine Tomislavgrad za period 2025 - 2037. sadržava principe i elemente koji osiguravaju njenu ekonomsku, financijsku i institucionalnu održivost, a isto tako doprinosi i društvenoj svjesnosti o potrebi njene realizacije.

Ključni elementi ove Strategije su sljedeći:

- unutrašnje povezivanje u mjesnim zajednicama, između mjesnih zajednica;
- povezivanje sa susjednim općinama;
- dimenzioniranje gustoće mreže lokalnih cesta i ulica;
- utjecaj razvoja mreže lokalnih cesta i ulica na razvoj pojedinih područja;
- upravljanje mrežom lokalnih cesta i ulica;
- jedinstvenost i cjelovitost pristupa cestovnoj mreži uopće;
- usklađenost sa razvojem prirodnog i društvenog okoliša.

Strategija mora biti u suglasnosti sa:

- važećim zakonima i podzakonskim aktima, kao i općinskim odlukama koji tretiraju oblast javnih cesta i saobraćaja;
- važećim sektorskim i Strategijom integriranog razvoja općine Tomislavgrad, kao i strategijama viših nivoa koje tretiraju ovu oblast;
- prostorno - planskom dokumentacijom općine Tomislavgrad.

Održiva cestovna infrastruktura utiče na ekonomski i društveni razvoj olakšavanjem mobilnosti i pružanjem adekvatnog pristupa ljudi i roba lokacijama od značaja za ekonomiju i društvo. Adekvatan pristup određenoj lokaciji značajno utiče na ekonomski razvoj i trgovinu, a potpomaže i integraciju. U cilju postizanja gore navedenog, zahtijeva se da cestovna infrastruktura:

- zadovoljava potražnju za prometom;
- bude efikasna;
- bude ekonomična;
- bude sigurna;
- ima minimalan negativan utjecaj na životnu sredinu.

Zbog toga, Strategija razvoja lokalnih cesta mora sadržavati principe i elemente koji osiguravaju njenu ekonomsku, financijsku, institucionalnu i okolinsku održivost, a isto tako doprinosi i društvenoj svjesnosti o potrebi njene realizacije.

Ključni principi ove strategije su:

1. politička volja i obavezivanje;
2. jačanje kapaciteta u sektoru,
3. osiguranje uravnoteženosti strategije;
4. poboljšanje efikasnosti sistema;
5. jačanje komercijalizacije;
6. poboljšanje bezbjednosti saobraćaja;
7. usklađenost sa prirodnim i društvenim okolišem.

7. KRITERIJI ZA REALIZACIJU STRATEGIJE

Ključni elementi ove strategije su sljedeći:

1. unutrašnje povezivanje u mjesnim zajednicama, između mjesnih zajednica;
2. utjecaj razvoja mreže lokalnih cesta na razvoj pojedinih područja;
3. upravljanje mrežom lokalnih cesta;
4. jedinstvenost i cjelovitost pristupa cestovnoj mreži uopće;

5. usklađenost sa razvojem prirodnog i društvenog okoliša.

Dva osnovna kriterijima za realizaciju strategije su:

1. financijski resursi;
2. rješavanje imovinsko-pravnih odnosa,

Financijski resursi su preduvjet za razvoj lokalnih cesta i realizaciju ciljeva strategije. Osiguranje financijskih sredstava za provedbu rješenja datih Strategijom, su neophodan preduvjet za implementaciju datih rješenja. Proces strateškog planiranja je potrebno pažljivo uskladiti sa procesom izrade budžeta. Nema svrhe uključivati ambiciozne strateške ciljeve i programe za koje ne postoji nada da će dobiti dovoljno financijskih sredstava, bilo iz raspodjele proračuna ili vanproračunskih sredstava. Rješavanje imovinsko-pravnih odnosa je neophodno u dijelu rješenja koji zahtijevaju modernizaciju i proširenje lokalnih puteva, te se određena financijska sredstva moraju planirati i za tu stavku.

8. AKCIJSKI PLAN ZA REALIZACIJU STRATEGIJE

Realizacija strategije treba se provoditi kroz akcijski plan. Akcijskim planom se objedinjuju rezultati prethodnih koraka u strateškom planiranju. Realizacija strategije sastoji se od sljedećih koraka:

1. Određivanje dinamike razvoja lokalnih cesta (izgradnja, rekonstrukcija i održavanje) odnosno određivanje dužine lokalnih saobraćajnica koje će biti potrebno izgraditi i održavati svake godine;
2. Utvrđivanje lokalnih prometnica koje će se graditi i održavati u jednoj godini;
3. Izrada projekata prometnica;
4. Rješavanje imovinsko pravnih odnosa;
5. Osiguranje proračunskih sredstava
6. Izgradnja, rekonstrukcija i održavanje predmetnih prometnica

S obzirom da realizacija svih predloženih rješenja datih u Zaključku, direktno ovisi od osiguranja proračunskih sredstava, a da dosadašnja proračunska sredstva namijenjena za lokalne ceste u značajnoj mjeri variraju iz godine u godinu (**od 380 000 do 730 000**) u posljednjih 5 godina, a sa obzirom na stanje mreže lokalnih cesta, Strategija neće dati obavezujući akcioni plan, nego prioritete gradnje, koji će općinskim organima poslužiti za određivanje godišnjeg akcionog plana. Sredstva koja su proračunom usvojenim u nekoliko prošlih godina odvajala za lokalne ceste su nedovoljna, te se preporučuje njihovo povećanje, a u skladu sa realnim mogućnostima.

Financijska sredstva za održavanje, zaštitu, obnovu, rekonstrukciju i izgradnju lokalnih cesta osiguravaju se iz sljedećih izvora:

1. godišnje naknade za upotrebu cesta što se plaćaju pri registraciji za motorna priključna vozila,
2. naknadama za ceste iz maloprodajne cijene nafte i naftnih derivata,
3. posebnim naknadama za upotrebu javnih cesta, i određenih objekata na cestama (most, vijadukt, tunel i slično),
4. naknadama za ceste na inostrana motorna i priključna vozila,
5. naknadama za ceste što se plaćaju za izvanrednu upotrebu javnih cesta (izvanredni prijevoz),
6. naknadama za ceste što se plaćaju za prekomjernu upotrebu javnih cesta zbog opterećenja i učestalost vozila,
7. naknadama za korištenje cestovnog zemljišta ili od reklamnih panoa
8. naknadama za izdavanje rješenja za postavljanje reklamnih panoa
9. naknadama o izdavanju rješenja za izgradnju priključaka i prilaza na javne ceste
10. sredstvima ostvarenim od pratećih djelatnosti,
11. učešćem građana.

Financijska sredstva pod stavkama 1. i 2. pripadaju Direkciji cesta 40%, županijskoj upravi za ceste 35% i općinskim organima 25%. Financijska sredstva koja se odnose na magistralne ceste pripadaju Direkciji cesta, a sredstva koja se odnose na regionalne i lokalne ceste pripadaju nadležnom županijskom i općinskom organu. Ukupno ostvarena sredstva koriste se za održavanje,

zaštitu, obnovu, rekonstrukciju i izgradnju javnih cesta, u skladu sa srednjoročnim i godišnjim planovima održavanja i gradnje cesta na način koji je predviđen Zakonom o cestama Federacije Bosne i Hercegovine.

IV ZAKLJUČAK

Prema definiciji, prijevoz predstavlja kretanje ljudi i dobara sa jednog mjesta na drugo, a posljedica ljudske potrebe za prijevozom je pojava prometa. Konkretan zadatak ove Strategije je analiza prometa koji se javlja na mreži lokalnih prometnica, kao i prijedlog mjera za poboljšanje mreže lokalnih prometnica na teritoriji općine Tomislavgrad. Prijedlog je u skladu sa stvarnim potrebama i ograničenjima evidentiranim na terenu, a koja proizlaze iz ograničenih sredstava predviđenih u općinskom proračunu za planiranje izgradnje i rekonstrukcije lokalnih puteva i ulica kao i ograničenjima vezanim za cestovne koridore u naseljima koji ne daju mogućnost izgradnje prometnica sa propisanih gabaritima i elemenata ceste.

Nakon provedenih istraživanja na terenu i analize prikupljenih podataka uočeno više problema vezanih za mrežu lokalnih saobraćajnica na teritoriji općine:

- odluka o lokalnim cestama na području općine Tomislavgrad (iz 1984.) godine je stara i istu treba izmijeniti uskladiti potrebama i broju stanovnika
- stanje u kome se nalaze pojedini postojeći lokalni putevi je loše,
- na više lokalnih cesta nije moguće izvršiti rekonstrukciju i izgradnju cesta sukladno propisima koji određuju gabarite i elemente ceste
- za izgrađene lokalne ceste ne postoji izrađena projektna dokumentacija, izuzev za pojedine dionice koje su rekonstruirane u proteklih nekoliko godina

Preporuka je sve lokalne ceste s većim intenzitetom prometa, a prilikom rekonstrukcije, sagledati kao cjelinu i korigirati elemente ceste (vertikalne i horizontalne) u skladu s normativima i pravilima struke. Pokušati iznaći rješenje za takvu vrstu zahvata pa čak i kada navedeno iziskuje postupak eksproprijacije i izvlaštenje zemljišta od privatnih vlasnika.

Kada se sve navedeno uzme u obzir, na osnovu sprovedene analize koja je pokazala realne potrebe i mogućnosti, potrebno je napraviti listu prioriteta za sanaciju/rekonstrukciju lokalne putne mreže koja će služiti kao osnova za investiranje u cestovnu infrastrukturu u narednih 10 godina. Mišljenja smo da se u nekoliko narednih godina, uz povećana ulaganja u lokalne ceste, stanje postojećih lokalnih cesta može dovesti na zadovoljavajuću razinu.

Kao ključni parametri za određivanje prioriteta intervencija na prometnoj mreži općine Tomislavgrad (odnosno, za određivanje prijedloga za poboljšanje saobraćaja na mreži lokalnih puteva i ulica) su definirani:

- razmještaj stanovništva i dobara na teritoriji općine, odnosno raspored naselja i gospodarstva;
- razmještaj javnih sadržaja sa velikom atrakcijom (škole, ambulante, kulturne ustanove, dr.) i potreba za njihovim kvalitetnim povezivanjem.

Izuzev ovih osnovnih, veoma jasnih kriterija, potrebno je uzeti u obzir socijalni aspekt, odnosno, neophodnost da se u selima sa malim brojem stanovnika omoguće normalni uvjeti za prometovanje i pristup neophodnim javnim sadržajima. Na taj način bi se, koliko je moguće, smanjilo raseljavanje i migracija iz manjih u veće sredine koja je prisutna u Tomislavgradu.

Istraživanja i analize su pokazale da je raspored stanovnika na teritoriji općine ključni faktor za određivanje prioriteta izgradnje i poboljšanja lokalne cestovne mreže, uz neophodno vođenje računa o potrebama svih stanovnika općine za što kvalitetnijim povezivanjem sa okolinom.

Sa aspekta prostornog razmještaja gospodarskih subjekata, jasno je uočljivo da je većina radnih mjesta locirano u Tomislavgradu, značajno manji dio na području Šujice te da se veći gospodarski subjekti nalaze u naseljima (uglavnom Tomislavgrad), kao i da je u razvojnim (strateškim, planskim) dokumentima predviđeno otvaranje poslovnih zona smještenih uz magistralne i županijske ceste. Također, razmatrajući prometnu opterećenost lokalnih cesta i ulica u naseljima je ustanovljeno da je broj teretnih vozila na mreži lokalnih puteva mali. Iz svega navedenog, nameće se zaključak da gospodarska aktivnost i njen prostorni raspored ne predstavlja bitan faktor u određivanju prijedloga prioriteta za poboljšanje mreže lokalnih cesta.

Velika većina javnih sadržaja i društvenih objekata je smještena u samom Tomislavgradu, te njihov prostorni raspored ne predstavlja bitan faktor za izgradnju i razvoj mreže lokalnih cesta.

Analizom prikupljenih podataka, kao i uvidom u prostorni razmještaj stanovništva i gospodarskih objekata, dat je prijedlog za poboljšanje prometa na mreži lokalnih puteva i ulica sa listom prioriteta.

Paralelno sa realizacijom koraka za poboljšanje lokalne cestovne infrastrukture neophodno je pristupiti donošenju nove općinske odluke o lokalnim cestama, odnosno provesti zakonom propisani postupak za prekategorizaciju pojedinih cesta. Prema našem mišljenju u navedenoj odluci potrebno je:

- postojeću lokalnu cestu Zaljiće – Zidine svrstati u nekategorizirane ceste jer je ista izgubila svaki značaj izgradnjom ceste Vranjače – Zidine
- postojeću cestu Šujica (M15) – Bogdašić koja se odvaja od magistralne ceste Šujica – Tomislavgrad, prolazi kroz naselje Šujica i vodi do naselja Bogdašić prekategorizirati u lokalnu cestu
- postojeću nekategoriziranu cestu Bukovica – Gornja Bukovica prekategorizirati u lokalnu cestu
- postojeću nekategoriziranu cestu Kovači –Ponor - Podtubolja prekategorizirati u lokalnu cestu
- postojeću nekategoriziranu cestu Miljacka – cesta M6.1 prekategorizirati u lokalnu cestu
- postojeću nekategoriziranu cestu Prisoje (cesta M6.1) – Brljevci prekategorizirati u lokalnu cestu
- postojeću nekategoriziranu cestu Karačići – Crvenice prekategorizirati u lokalnu cestu

Pored navedenog, u slučaju izgradnje brze ceste Posušje – Tomislavgrad – cesta M15.3 (predviđena prostornim planom HBŽ) razmotriti potrebu prilagodbe mreže lokalnih cesta novom stanju. Trenutačno je dosta mala vjerojatnost da bi se moglo pristupiti realizaciji ovog projekta ali ako dođe do njegove realizacije postoji vjerojatnost da će se određene prilagodbe mreže lokalnih cesta trebati provesti.

Da bi se na postojećoj mreži lokalnih cesta omogućilo sigurno i nesmetano prometovanje potrebno je poduzeti korake klasificirane u tri grupe prioriteta.

I GRUPA PRIORITETA

POSTOJEĆE LOKALNE CESTE I ULICE U NASELJIMA (prema važećoj općinskoj odluci)

1. Izvršiti sanaciju ulica na području Šujice (cesta kroz naselje u pravcu Solila i cesta prema Bogdašiću sa odvojkom koji prolazi pored mjesne džamije)
2. Završiti rekonstrukciju ceste Grabovica – Dolac – Dobrići (dionica Crkva – Dolac – Dobrići)
3. Završiti rekonstrukciju ceste Bukovica – Roško polje – Zidine (dionica Roško polje – Vranjače)
4. Izvršiti rekonstrukciju ceste Zidine – Mijakovo polje – Vinica (dionica Zidine – Mijakovo polje)

II GRUPA PRIORITETA

ULICE NA PODRUČJU TOMISLAVGRADA

1. Izvršiti rekonstrukciju ulice Silvija Strahimira Kranjčevića i ulica Muse Ćazima Ćatića u Tomislavgradu
2. Završiti izgradnju Ulice sv. Venacija, Ulice drinskih mučenica, Ulica Carla Ludviga Patscha i ulice Milutina Majera (radi se o relativno novijim gradskim ulicama koje uopće nisu asfaltirane)

III GRUPA PRIORITETA

CESTE KOJE BI TREBALO PREKATEGORIZIRATI U LOKALNE i CESTE U NASELJIMA

1. Izvršiti sanaciju ceste Bukovica – Gornja Bukovica
2. Izvršiti sanaciju ceste Kovači - Ponor – Podtubolja
3. Izvršiti sanaciju ostalih cesta u naseljima